

# Нийслэлийн эрэгтэйчүүдийн өвчлөлийн өнөөгийн төлөв байдал

О.Оюунжаргал<sup>1</sup>, Ө.Гандолгор<sup>2</sup>, Б.Буяндэлгэр<sup>3</sup>, Д.Хишигтогтох<sup>2</sup>

<sup>1</sup>АШУУИС

<sup>2</sup>АШУУИС, НЭМС

<sup>3</sup>АШУУИС, Сувилахуйн сургууль

Email: Oyunjargal0102@gmail.com, Ymac: 99159146

## Түлхүүр үг:

Халдварт өвчин  
Халдварт бус өвчин  
Дэлхийн эрүүл  
мэндийн  
байгууллага  
Нэгдсэн үндэсний  
байгууллага

**Товч утга:** Нийслэлийн хүн амын 2010-2019 оны эрүүл мэндийн статистик мэдээнд дүн шинжилгээ хийхэд халдварт бус өвчний тэргүүлэх 5 шалтгаан 10000 хүн амд амьсгалын тогтолцооны өвчин 2099, хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөл 10000 хүн амд 1845, зүрх судасны тогтолцооны өвчлөл 10000 хүн амд 1321, шээс бэлгийн тогтолцооны өвчлөл 10000 хүн амд 1120 болж, мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөл 10000 хүн амд 741 болж нэмэгдсэн бөгөөд цаашид ч нэмэгдэх хандлагатай байгааг харуулж байна. **Зорилго:** Улаанбаатар хотын хүн амын дундах халдварт бус өвчний тархалтыг судлах зорилгыг дэвшүүлэв. **Арга аргачлал:** Судалгааг баримт судалгааны ретроспектив аргаар хийж, статистик боловсруулалтыг SPSS 28 программ дээр хийж гүйцэтгэн хийлээ. **Үр дүн:** Судалгаанд оролцогчдын 18-45 нас буюу үр бүтээлтэй ажиллах чадамжтай ид хөдөлмөрийн насныханы дунд халдварт бус өвчний тархалт ихэвчилэн тохиолдож ялангуяа эрэгтэйчүүд байгаа нь нийгмийн эрүүл мэндийн тулгамдсан асуудлын нэг болсоор байна. **Дүгнэлт:** Нийслэлийн эрэгтэйчүүдийн дундах өвчлөлийн бүтэц, тархалтын байдлыг сүүлийн 10 жилээр судлаж, дүн шинжилгээ хийхэд ХБӨ 15-20%-аар өссөн байна. Үүний гол шалтгаан нь хүн амын 2 хүний нэг нь илүүдэл жин, таргалалттай, 3 хүний нэг нь цусны даралт ихсэлттэй, 4 хүн тутмын нэг нь хөдөлгөөний хомсдолтой, 2 эрэгтэйн нэг нь тамхи татдаг, 3 хүний нэг нь архи хэрэглэдэгтэй холбоотой бөгөөд хүн амын өвчлөл, нас баралтын бүтцэд хүйсийн ялгаатай байдал их байгаа нь эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн талаар дорвитой арга хэмжээ хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

**Үндэслэл:** Монгол улсын хүн амын дундаж наслалт 2019 оны байдлаар 70.41 болж өмнөх оноос 0.22-оор нэмэгдэн, хүйсийн хувьд эмэгтэйчүүд 75.96, эрэгтэйчүүд 66.38 болсон байна<sup>3</sup>. Дэлхий дахинд эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс дундаж наслалтын хувьд 4-5 жилийн зөрүүтэй байдаг бол манай улсын хувьд энэхүү үзүүлэлт 2 дахин их буюу 9.58 байгаа нь эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийг анхаарах асуудал чухлаар тавигдаж байна. Ялангуяа ид ажил хөдөлмөрийн насны (15-49 нас) 1000 эрэгтэйд ногдох нас баралт өндөр үзүүлэлттэй орнуудын тоонд орж, дундаж наслалтын зөрүү хамгийн өндөр улсуудын 12-рт, Ази, Номхон далайн бүсийн хувьд 2-рт жагсаж байгаа юм<sup>2</sup>. Дэлхийн хүн амын дунд эрэгтэйчүүдийн

нийт нас баралтын 70 гаруй хувийг зүрх судас, хавдар, чихрийн шижин, амьсгалын замын архаг өвчлөл зэрэг халдварт бус өвчин /ХБӨ/ эзэлж, жилээс жилд өсч байна.

ДЭМБ-ын “Дэлхийн эрүүл мэндийн эрсдэл” тайланд дурдсанаар дэлхийн улс орны нийгэм эдийн засгийн хөгжил, хүн амын амьдралын хэв маягийн өөрчлөлтийг дагаад өвчлөлийн бүтцэд өөрчлөлт орж, халдварт өвчлөлөөс халдварт бус өвчлөлд шилжиж байна<sup>7</sup>. Манай улсын хувьд сүүлийн 20 гаруй жил урьдчилан сэргийлж, эрт үед нь илрүүлж эмчлэх боломжтой ХБӨ зонхилж, улмаар үр бүтээлтэй ажиллах чадамжтай хөдөлмөрийн насныхны дунд ихэвчлэн тохиолдож байгаа нь нийгмийн эрүүл мэндийн

тулгамдсан асуудлын нэг болсоор байна. Халдварт өвчний шалтгаант нас баралтын хувьд халдварт бус өвчлөлтэй харьцуулахад бага боловч халдварт өвчнөөр нас барж буй эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс 2 дахин их байна<sup>6</sup>. Халдварт өвчлөл дотор сүрьеэгийн шалтгаант нас баралт хамгийн их хувь буюу 83%-ийг эзэлж байна. Сүрьеэгээр нас барсан эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс 2.4 дахин их, насны бүлгийн хувьд эрэгтэйчүүд 35-64 насанд, эмэгтэйчүүд 45-59 насанд их байна. Харин бүртгэгдсэн өвчлөлийн хувьд сүрьеэгээр өвдсөн хүмүүсийн 55.1% эрэгтэй, 44.9% эмэгтэй байна. Мөн БЗДХ нь халдварт өвчний дотор 2-р байр эзэлж, түүний дотор тэмбүү өвчин нь хүн амын дунд бэлгийн замаар дамжих халдварт өвчнүүдээс хамгийн их буюу 43.4 хувийг эзэлж байна<sup>8</sup>.

Хүйсийн хувьд 59.6% нь эмэгтэй, 40.4% нь эрэгтэйчүүд байна. Ийнхүү эрэгтэйчүүдийн дунд хорт зуршлын хэрэглээ өндөр, хүн амын өвчлөл, нас баралтын бүтцэд хүйсийн ялгаатай байдал их байгаа нь эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн талаар дорвитой арга хэмжээ хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байгаа нь энэхүү судалгааг хийх үндэслэл болсон.

**Зорилго:** Нийслэлийн хүн амын өвчлөлийн бүтэц, тархалтын байдлыг сүүлийн 10 жилээр байдлаар дүн шинжилгээ хийх

**Зорилт:** Нийслэлийн хүн амын дундах ХБӨ өвчлөлийн тархалтыг тодорхойлох

**Арга, аргачлал:** Баримтын судалгааны ретроспектив аргаар нийслэлийн хүн амын сүүлийн 10 жилийн эрүүл мэндийн статистик мэдээнд дүн шинжилгээ хийсэн. Ёс зүйн зөвшөөрөл АШУҮИС-ийн Судалгааны ёс зүйн хяналтын хорооны 2021 оны 4 сарын 16-ны (Протокол №2021/3-05) судалгааны ажлын арга зүйг хэлэлцүүлж АШУҮИС-ийн Судалгааны ёс зүйн хяналтын хорооны зөвшөөрлийг авч хийж гүйцэтгэв.

**Үр дүн:** Нийслэлийн хүн амын 2010-2019 оны эрүүл мэндийн статистик мэдээнд дүн шинжилгээ хийхэд халдварт бус өвчний тэргүүлэх 5 шалтгаан 10000 хүн амд:

1. Амьсгалын тогтолцооны өвчин 2099 нийслэлийн хүн амын амьсгалын тогтолцооны өвчний түвшинг 10 жилийн өмнөх үетэй харьцуулахад бүх насанд нэмэгдэж, 2019 оны байдлаар, насны бүлгээр харвал 18-64 насны эрэгтэйчүүд 8139 болж 10 жилийн өмнөхөөс 2724-өөр нэмэгдсэн байна.
2. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин 2102 нийслэлийн хүн амын өвчлөлийн хоёрдугаар шалтгаан болсон хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин сүүлийн 10 жилийн дунджаар нийт өвчлөлийн 15.5 хувийг эзэлж байна. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөл (10000 хүн амд) 2019 онд 1845 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 218-аар, өмнөх оноос 297-оор тус тус өссөн байна. Харин хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний түвшин, 2019 оны байдлаар эрэгтэйчүүдийнх 1481 болж өссөн.
3. Зүрх судасны тогтолцооны өвчин 1493

нийслэлийн хүн амын гуравдугаар шалтгаан болсон зүрх судасны тогтолцооны өвчин сүүлийн 10 жилийн дунджаар нийт өвчлөлийн 12.0 хувийг эзэлж байна. Зүрх судасны тогтолцооны өвчлөл (10000 хүн амд) 2019 онд 1321 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 344-өөр, өмнөх оноос 172-оор тус тус өссөн байна. Харин зүрх судасны тогтолцооны өвчний түвшинг 2019 оны байдлаар эрэгтэйчүүдийнх 1026 болж, 10 жилийн дунджаас 435-аар тус тус нэмэгдсэн байна.

4. Шээс, бэлгийн тогтолцооны өвчин 1375 нийслэлийн хүн амын өвчлөлийн дөрөвдүгээр шалтгаан болсон шээс, бэлгийн тогтолцооны өвчин сүүлийн 10 жилийн дунджаар нийт өвчлөлийн 11.1 хувийг эзэлж байна. Шээс, бэлгийн тогтолцооны өвчлөл (10 000 хүн амд ногдох) 2019 онд 1120 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 255-аар, өмнөх оноос 188-аар тус тус өссөн байна. Харин шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний түвшинг 2019 оны байдлаар эрэгтэйчүүдийнх 584 болж, 10 жилийн дунджаас 184-өөр нэмэгдсэн байна.
5. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин 854 нийслэлийн хүн амын тавдугаар шалтгаан болсон мэдрэлийн тогтолцооны өвчин сүүлийн 10 жилийн дунджаар нийт өвчлөлийн 6.1 хувийг эзэлж байна. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөл (10 000 хүн амд ногдох) 2019 онд 741 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 238-аар, өмнөх оноос 113-аар тус тус өссөн байна. Харин мэдрэлийн тогтолцооны өвчний түвшинг 2019 оны байдлаар хүйсээр ялгаж харвал эрэгтэйчүүдийнх 563 болж, 10 жилийн дунджаас 176-аар нэмэгдсэн үзүүлэлтэй байна.

**Хэлцэмж:** НҮБ-ын төрөлжсөн агентлагийн хамтарсан багаас 2015-2016 онд хийсэн үнэлгээгээр манай хүн амын нийт нас баралтын шалтгааны 77 хувийг халдварт бус өвчлөл, тэдгээрийн 32 хувь нь 30-70 насныхныг хамарсан цагаас эрт нас баралт зонхилж байна. Хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгаанд амьсгалын замын өвчний 44 хувийг амьсгалын замын бөглөрөлт өвчин, хатгалгаа, зүрх, судасны өвчний 40.2 хувийг цусны даралт ихсэлт, 23.6 хувийг зүрхний шигдээс өвчин, хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний 26.9 хувийг элэгний эмгэг өвчин, шээс, бэлгийн тогтолцооны өвчний 63.6 хувийг бөөрний сувганцрын үрэвсэлт өвчин тус тус эзэлж байна. Хүн амын нас баралтын шалтгааны 85.9 хувийг ХБӨ эзэлж, үүний дотор 3 хүний нэг нь зүрх судасны тогтолцооны өвчин, 4 хүний нэг нь хавдар, 5 хүний нэг нь гэмтэл хордлого, гадны шалтгааны улмаас нас барж байна. 2019 оны байдлаар жилдээ 5900 гаруй хүн хорт хавдраар өвчилсний 78 хувь нь хожуу үе шатандаа оношилогдсон бөгөөд урьдчилан тооцоолсноор 2025 он гэхэд хавдрын шинэ тохиолдол 7500 болж нэмэгдэх хандлагатай байна.

**Дүгнэлт:** Нийслэлийн эрэгтэйчүүдийн дундах өвчлөлийн бүтэц, тархалтын байдлыг сүүлийн 10 жилээр судлаж, дүн шинжилгээ хийхэд ХБӨ 15-20%-

аар өссөн байна. Үүний гол шалтгаан нь хүн амын 2 хүний нэг нь илүүдэл жин, таргалалттай, 3 хүний нэг нь цусны даралт ихсэлттэй, 4 хүн тутмын нэг нь хөдөлгөөний хомсдолтой, 2 эрэгтэйн нэг нь тамхи татдаг, 3 хүний нэг нь архи хэрэглэдэгтэй холбоотой бөгөөд хүн амын өвчлөл, нас баралтын бүтцэд хүйсийн ялгаатай байдал их байгаа нь эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэндийн талаар дорвитой арга хэмжээ хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгааг харуулж байна.

#### Ном зүй:

1. Монгол улсын засгийн газрын тогтоол Халдварт бус өвчинтэй тэмцэх үндэсний хөтөлбөр 2017 дугаар 289
2. Нийгмийн үзүүлэлтийн түүвэр судалгаа 2010-2019 Үндэсний статистикийн хороо
3. Монгол улсын засгийн газрын тогтоол Эрүүл насжилт настны эрүүл мэнд үндэсний хөтөлбөр 2013 дугаар 416
4. Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв. Эрүүл мэндийн үзүүлэлт, УБ, 2019.
5. Эрүүл мэндийн сайдын тушаал, дугаар 12, ХБӨ эрт илрүүлэг үзлэг журам, УБ, 2016.
6. Халдварт бус өвчин, осол гэмтлийн шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтын үндэсний IV судалгаа, STEPS-2019
7. WHO. Global Action Plan for the Prevention and Control of NCDs 2013-2020 available at [https://www.who.int/nmh/events/ncd\\_action\\_plan/en/](https://www.who.int/nmh/events/ncd_action_plan/en/)
8. Монгол Улсын Засгийн газар Жендэрийн Үндэсний Хороо “Эрэгтэйчүүдийн эрүүл мэнд, боловсрол, хөдөлмөр эрхлэлт, нийгэм, соёл, эдийн засгийн идэвх болон оролцоо, тулгамдаж байгаа асуудалд суурь судалгаа
9. Yatsuya H, Li Y, Hirakawa Y, et al. A Point System for Predicting 10-Year Risk of Developing Type 2 Diabetes Mellitus in Japanese Men: Aichi Workers' Cohort Study. *J Epidemiol.* 2018;28(8):347-352.
10. Nehru D, Paranthakan C, Kannan VP. Analysis of non-communicable disease burden in a tertiary care Hospital. *J. Evid. Based Med. Healthc.* 2017; 4(35), 2128-2131. DOI: 10.18410/jebmh/2017/414
11. Dowden J, Mushamiri I, McFeely E, Apat D, Sacks J, Ben Amor Y (2019) The impact of “male clinics” on health-seeking behaviors of adult men in rural Kenya. *PLoS ONE* 14(11): e0224749. doi:10.1371/journal.pone.0224749
12. Ballinger, M. L., Talbot, L. A., & Verrinder, G. K. (2009). More than a place to do woodwork: A case study of a community-based Men's Shed. *Journal of Men's Health*, 6(1), 20– 27. <https://doi.org/10.1016/j.jomh.2008.09.006>

## Actual state of the sickness rate of males in capital city

Oyunjargal O<sup>1</sup>, Gandolgor U<sup>2</sup>, Buyandelger B<sup>3</sup>, Khishigtogtokh D<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Mongolian National University of Medical Sciences

<sup>2</sup>Mongolian National University of Medical Sciences, School of Public Health

<sup>3</sup>Mongolian National University of Medical Sciences, School of Nursing

E-mail:Oyunjargal0102@gmail.com, Tel: +976 99159146

**Background:** Life expectancy in Mongolia has risen up to 70.49 in 2019 which means it has accumulated by 0.22% since 2018, Life expectancy among males has become 66.38 years and for females it has become 75.96. One of the most important problems of our community health is that we've been threatened by the preventative, detectable non transmitting diseases for the last 20 years specially the working class of the community.

**Materials and methods:** Evidence based retrospective research method, “Health statistic research among the Population of Mongolia” (2009-2019)

**Results:** As in the health statistics data between 2010-2019 One of the 5 main causes of the non-infectious diseases is respiratory diseases and among 10000 citizens there were 2099 people with respiratory disease 2. Digestive diseases are the 2<sup>nd</sup> leading cause in the sickness rate of the citizens. For the 10 years between 2010-2019 it was the 15.5% of whole diseases among the citizens. 3. Cardio vascular diseases are the 3<sup>rd</sup> main reason of the sickness rate among the citizens. For the 10 years between 2010-2019 it was the 12% of the whole diseases among the inhabitants. 4. STI is the 4<sup>th</sup> leading cause in the sickness rate among the citizens. For the 10 years between 2010-2019 it was the 11.1% of the whole diseases among the citizens. 5. Nervous system diseases are the 5<sup>th</sup> leading cause in the sickness rate among the citizens. For the 10 years between 2010-2019 it was the 6.1% of the whole diseases among the inhabitants. Among 10000 citizens there were 741 patients with nervous system diseases.

**Conclusion:** The disease structure, disease transmitting status research that has continued for 10 years among the males in Ulaanbaatar shows that non transmitting disease has risen by 15-20%. Major reason of this status is almost 50% of the population is overweight, 1 out of 3 people has above average blood pressure, 1 out of 4 people lacks exercising in their daily routine, 1 out of every 2 male smokes, and 1 out of every 3 people has above average alcohol consumption. The sickness and death rate difference between both sexes shows that we need to take men's healthcare more seriously and increase our attention towards the male healthcare support

**Keywords:** World Health Organization, The United Nations, Non-Communicable Disease, Communicable Disease